

6. Закон за частните съдебни изпълнители: Закон на България от 01.09.2005 г. URL: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135503796>.

7. Polgári Szemle, 13. évf., 4–6. szám, 2017, 318–328., DOI: 10.24307/psz.2017.1223. Pataki János István A bírósági végrehajtás és a sérelemdíj Judicial Enforcement and Compensation for Emotional Distress. URL: <https://polgariszemle.hu/images/content/pdf/936.pdf>.

8. Privind executorii judecătorești: LEGE nr. 188 din 1 octombrie 2000. URL: <https://executori.ro/Legislatie/Legea.aspx>.

9. Про виконавче провадження та статус судових виконавців: Закон Республіки Казахстан від 2 квітня 2010 р. № 261-IV. URL: http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z100000261_.

10. Правила здійснення контролю за діяльністю приватних судових виконавців: Наказ Міністра юстиції Республіки Казахстан від 1 лютого 2018 року № 171. URL: https://tengrinews.kz/zakon/pravitelstvo_respubliki_kazahstan_premjer_ministr_rk/sud/id-V1800016376/.

11. Авторгов А. Исполнение судебных решений в Литовской республике. URL: https://jurliga.ligazakon.net/experts/27/761_ispolnenie-sudebnykh-resheniy-v-litovskoy-respublike.

УДК 341.1/8

СПЕКТОР О.М.

МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР ЯК РЕГУЛЯТОР ВІДНОСИН У СФЕРІ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

У статті аналізується роль міжнародного договору як регулятора відносин у сфері природних ресурсів. Здійснено узагальнення чинних міжнародних договорів у сфері природних ресурсів.

Ключові слова: міжнародне природоресурсне право, міжнародний договір, природні ресурси, міжнародні природоресурсні відносини.

В статье анализируется правовое регулирование международного природоресурсного права и определено его место в системе международного права как отрасли, подотрасли или его института.

Ключевые слова: международное природоресурсное право, международное право, система международного права, природные ресурсы, международные природоресурсные отношения.

In the article was analyzed role of the international treaty as a regulator of relations in the field of natural resources. A generalization of current international treaties in the field of natural resources is carried out.

Key words: international natural resource law, international treaty, natural resources, international natural resource relations.

Вступ. Як встановлено доктриною [1, с. 123] і практикою джерелами міжнародного права є міжнародні договори, міжнародні звичаї, загальні принципи права. Додатковими засобами для визначення правових норм є рішення міжнародних судових органів, доктрина та деякі рішення міжнародних міжурядових організацій. По суті цей перелік застосовний і до МПРп. Окремо слід виділити міжнародні договори, як основа джерельної бази міжнародного природоресурсного права. Але постає проблематика щодо узагальнення договорів в цій сфері на науковому рівні так і не було здійснено.

© СПЕКТОР О.М. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри теоретично-правових дисциплін (Юридичний інститут Київського міжнародного університету)

Питання міжнародного договору як регулятора відносин у сфері природних ресурсів є дискусійним і виступає об'єктом не одного наукового дослідження, проте проблемам його визначення на міжнародному рівні присвячені лише окремі роботи, в основу яких покладені праці Е.В. Василенко, В.Г. Буткевич, В.В. Мицик, О.В. Задорожній, В.М. Шумилов та інших учених. Проте ці роботи не містять комплексного підходу до дослідження визначеної проблематики.

Постановка завдання. Метою статті є визначення місця міжнародного договору як регулятора відносин у сфері природних ресурсів.

Результати дослідження. Найважливішим міжнародно-правовим регулятором відносин у сфері природних ресурсів є міжнародний договір. Саме він дає змогу досконало, чітко і оперативно врегулювати широкий спектр пов'язаних з охороною і використанням природних ресурсів питань. Серед договорів треба виділити кілька спеціалізованих багатосторонніх у сфері МПРп: Конвенція про охорону природи і природних ресурсів Африки (1968 р.) (стосується лише поновлюваних ресурсів), Угода АСЕАН про захист природи і природних ресурсів (1985 р.) (торкається лише живих природних ресурсів), Угода про співробітництво в галузі вивчення, розвитку і використання мінерально-сировинних ресурсів (1997 р.), Угода СНД про транскордонне співробітництво в галузі вивчення, освоєння і охорони надр (2001 р.), Конвенція про захист природних ресурсів і навколишнього середовища у південній частині Тихого океану (1986 р.), Гірнична хартія держав-учасниць СНД (1997 р.), Африканська конвенція про збереження природи і природних ресурсів (2003 р.) (стосується відновлюваних і невідновлюваних ресурсів), Конвенція щодо боротьби з надмірним використанням рибних ресурсів Північного моря (1882 р.), Конвенція про збереження морських живих ресурсів Антарктики (1980 р.), Угода про здійснення положень Конвенції 1982 року, які стосуються збереження транскордонних рибних запасів та запасів далеко мігруючих риб і управління ними (1995 р.), Конвенція з охорони та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (1992 р.), Конвенція ООН про право несудноплавних видів використання міжнародних водотоків (1997 р.) та інші.

Існує також ціла низка не спеціалізованих багатосторонніх угод, що регулюють ті чи інші питання статусу природних ресурсів у міжнародному праві: Угода про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах (1979 р.), Конвенція ООН із морського права (1982 р.), ГАТТ-94 (ст. XX), щодо права держав на природоохоронні заходи всупереч нормам СОТ для захисту здоров'я і життя людей та тварин, а також збереження рослин і невідновлюваних природних ресурсів та інші.

Загалом ключовою особливістю багатосторонніх угод, що безпосередньо регулюють діяльність щодо природних ресурсів, є їхня переважно регіональна, а не універсальна сфера дії, оскільки правовий режим природних ресурсів безпосередньо простіше встановлювати враховуючи регіональні особливості. Багатосторонні договори універсального характеру, типу Боннської конвенції (1979 р.) чи Конвенції ООН із морського права (1982 р.), встановлюють лише загальні принципи діяльності, надаючи державам на регіональному рівні змогу безпосередньо регулювати конкретні природні об'єкти.

Крім того, є низка двосторонніх угод, насамперед, про співпрацю в освоєнні транскордонних мінеральних ресурсів: Угода між Бахрейном і Саудівською Аравією (1958 р.), Угода між Катаром і Об'єднаними Арабськими Еміратами (1969 р.), Угода між Великобританією і Норвегією (1975 р.), Угода між Австралією і Папуа Нова Гвінея (1978 р.), Угода між Ісландією і Норвегією (1981 р.), Угода між Австралією та Індонезією (1989 р.), Угода між Великобританією і Данією (1999 р.), Рамкова угода між Урядом Великої Британії та Північної Ірландії і Урядом Королівства Норвегії з питань прокладки, використання і юрисдикції щодо взаємопов'язаних підводних трубопроводів (1998 р.) та інші.

Щодо класифікації міжнародних договорів, що регулюють міжнародно-правові режими природокористування, то підстав для неї може бути кілька.

Наприклад, можна їх класифікувати, виходячи зі спільної для всього міжнародного права класифікації: кількості учасників (дво- і багатосторонні); та географічної сфери регулювання (універсальні і регіональні). Проте в рамках МПРп є свої специфічні підстави для проведення класифікації міжнародних договорів. Зокрема, зважаючи на конкретний вид природних ресурсів, що піддається регулюванню, їх можна поділити на угоди, що регулюють живі природні ресурси, енергетичні природні ресурси, прісноводні природні ресурси, спільні і міжнародні природні ресурси тощо.

Проте правильнішим може бути комплексний підхід, за яким угоди можна класифікувати, з огляду на предмет їхньої діяльності, як конкретні різновиди природних ресурсів: групи щодо

використання і збереження природних ресурсів. Такий поділ є актуальним, тому що починаючи з 1960-х рр. у міжнародному праві затверджується нижченаведений підхід щодо взаємозв'язку експлуатації й охорони природних ресурсів, який у 1980-і рр. втілювався в концепцію сталого розвитку.

1) *Договори, що регулюють використання природних ресурсів.* В їхніх рамках можна виділити підвиди договорів:

- ті, що регулюють порядок забезпечення доступу до природних ресурсів;
- ті, що регулюють порядок освоєння і видобутку природних ресурсів;
- ті, що визначають напрями і форми співпраці у сфері освоєння і видобутку природних ресурсів;

- ті, що регулюють торгівлю природними ресурсами (так звані товарно-сировинні угоди з пальмової олії, чаю, каучуку, какао, цукру, пшениці, олова і т.п.).

Залежно від того, які норми переважають в угоді, можна виділити підходи, що застосовуються державами при регулюванні відносин щодо використання природних ресурсів – на прикладі угод, що регулюють риболовецький промисел прибережних держав міжнародного водотоку.

Наприклад, міждержавна Угода про співробітництво в галузі рибальства та морського господарства між Урядом України та Урядом Ісламської Республіки Мавританія (2003 р.) встановлює основи взаємодії у сфері збереження і використання ресурсів Мавританської ВЕЗ [2]. У ній регулюються основи співпраці під час проведення наукових досліджень, розробки технологій ведення промислу, рибопереробки, аквакультури, суднобудування і підготовки кадрів. Також угода визначає умови здійснення рибпромислової діяльності українських судів в атлантичній частині ВЕЗ Мавританії. Аналогічний змішаний підхід був застосований, зокрема, при розробці Угоди про співробітництво з метою розвитку партнерства в галузі рибальства між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Марокко (2012 р.) [3].

У структуру названих міжнародних договорів за участю України включені додатки, що містять умови:

- про порядок фінансової компенсації за надані українським рибальським судам промислові можливості;

- про визначення промислових можливостей, що надаються Україні.

Це відрізняє їх структуру від аналогічних угод, учасником яких є Європейський Союз, в яких названі умови містяться не в додатках, а в окремому протоколі.

Що стосується товарно-сировинних угод, то вони регулюють торгівлю значною кількістю природних ресурсів і багатств держав. Є, наприклад, Конвенція про торгівлю зерном (1995 р.), Міжнародна угода по натуральному каучуку (1994 р.), Міжнародна угода по тропічній деревині (2004 р.), Міжнародна угода по какао (2001 р.) та інші.

Жодна з цих угод нічого не говорить про суверенітет держав над природними ресурсами, проте їхні цілі, права й обов'язки учасників дають змогу дійти певних висновків. Крім того, в угодах йдеться «про стійке керування ресурсами» (какао) (ст. 39).

Мета цих угод – регулювати транснаціональні ринки товарів, забезпечити їх стійкість, узгодити інтереси країн-експортерів та країн-імпортерів, встановивши належне співвідношення між попитом і пропозицією шляхом застосування системи квот, стабілізаційних запасів, гарантованих зобов'язань на купівлю і продаж.

Такі угоди, що регулюють транскордонний оборот одного товару, з'явилися в 1930-х рр. Товарну угоду про регулювання виробництва і збуту цукру було підписано 06.05.1937 р., але їй передувала низка міждержавних багатосторонніх угод, починаючи з 1864 р., щодо повернення мит та премій за цукор. Далі були міжнародна угода по пшениці від 22.04.1942 р. (Аргентина, Австралія, Канада, Велика Британія, США), Угода про встановлення міжнародного контролю над виробництвом і експортом олова від 09.11.1942 р., Угода про регулювання виробництва і експорту каучуку від 07.05.1934 р., Міжамериканська угода по каві від 28.11.1940 р. тощо.

На підставі цих угод, як правило, створювалися спеціальні органи (бюро, комітети, ради), вповноважені здійснювати контроль за реалізацією угоди, здійснювати за скаргами розслідування, давати рекомендації.

Гаванська хартія 1946 р. спонукала укладати товарні угоди між основними державами, що імпортують, і основними експортерами з метою стабілізації цін на окремі види сировинних товарів. Однак товарні угоди тривалий час створювалися і функціонували автономно.

Тільки в 1960-і рр. ЮНКТАД прийняв на себе координуючі функції в тому, що стосується розвитку правового режиму торгівлі сировинними товарами. Ці питання в подальшому ста-

ють предметом регулювання Інтегрованої програми для сировинних товарів ЮНКТАД. Глибина впливу кожної з цих угод на ринок неоднакова: цілі деяких угод можна охарактеризувати як координуючі (по пшениці, оливковій олії, м'ясу), що забезпечують рамкову взаємодію держав-експортерів і країн-імпортерів, зокрема, в тому, що стосується процедур консультацій, вирішення спорів, усунення практики недобросовісної конкуренції. Мета інших (по цукру, каві, каучуку, молочним продуктам) спрямована на економічне регулювання ринку впливом або на обсяги виробництва, або на рівень цін, або на масштаби експорту.

Стабілізуючий вплив угод досягається різними способами. В Угоді по молочних продуктах встановлені мінімальні ціни на різні види молочних продуктів. Контроль за цінами, санкції за відхилення від встановлених цін дають відповідні товарні комітети, що функціонують у рамках Угоди.

В основі Угоди по каві лежить зв'язування обсягів експорту з рівнем цін на ринку. Глобальна експортна квота щорічно розподіляється Міжнародною науковою радою кави, що складається з двох частин – незмінної частини (70% квоти) і змінної (30%). Незмінна частина розподіляється між державами-експортерами пропорційно їх експортному потенціалу. Змінна розподіляється як резерви по товарних складах. Залежно від коливань ціни товарні маси цієї частини квоти або викидаються на ринок із резерву, або направляються в резерв.

В Угодах із натурального каучуку і какао посилені механізми взаємодії ціни і контролю за обсягами експорту, передбачена система єдиного товарного запасу («буферний запас» – 550 000 т натурального каучуку).

Такі угоди можуть мати і двосторонній характер. Наприклад, у 2017 р. було укладено угоду між Росією і Іраном – «нафта в обмін на товари». Угода передбачає, що РФ буде купувати в Ірані нафту, але Іран за отримані гроші має придбати російські товари або послуги, наприклад, розробку нафтових родовищ Ірану російськими компаніями [4]. Подібну схему застосовувала ООН до Іраку до 2003 р. Зрештою країна могла обмінювати свою нафту на продовольство, медикаменти і товари першої необхідності. При цьому Багдад не отримував валютну виручку, яка могла бути використана на придбання озброєнь.

2) *Багатосторонні природоохоронні договори, що містять норми щодо збереження і раціонального використання природних ресурсів.* Як зазначає В.А. Чичварін, перші природоохоронні угоди було укладено саме з метою збереження і регулювання використання окремих живих природних ресурсів [5].

Свою чергою, ці угоди можна поділити на дві підгрупи з огляду на рівень регулювання природоресурсної складової частини:

- договори, які безпосередньо регулюють збереження і раціональне використання природних ресурсів. Зокрема, в Конвенції про збереження морських живих ресурсів Антарктики (1980 р.) прямо вказано на її мету «нагальну потребу забезпечення збереження морських живих ресурсів Антарктики» [6], а у преамбулі Боннської конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (1979 р.) зазначено: «Кожне покоління людей є хранителем ресурсів Землі для наступних поколінь і зобов'язане забезпечити збереження цієї спадщини, а там, де вона використовується, – її невичерпне використання» [6]. Відповідно, саме питання збереження відповідних видів природних ресурсів і є об'єктом регулювання цих конвенцій;

- договори, що регулюють питання збереження і раціонального використання природних ресурсів опосередковано. До них належать норми договорів, що регулюють питання захоронення відходів (наприклад, Конвенція про захист природних ресурсів і навколишнього середовища південній частині Тихого океану (1986 р.) [7] чи Конвенція про заборону імпорту в Африку і контроль за транскордонними перевезеннями і управління небезпечними відходами в Африці (1991 р.)), заборони збройного використання довкілля (наприклад, Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище (1977 р.) [8]), відповідальності за шкоду (Брюссельська конвенція про цивільну відповідальність за шкоду від забруднення нафтою (1969 р.)) тощо.

Висновки. Отже, науковці-міжнародники зазначають таку характерну рису природоохоронних угод, як відсутність у них принципу взаємності [9, с. 44]. Проте в рамках угод, які регулюють МПРп, ця риса характерна лише для частини угод (спрямування охорони ресурсів), але для угод з експлуатації природних ресурсів, навпаки, характерним є застосування принципу взаємності, наприклад, в експлуатації спільних вуглеводних ресурсів. На думку інших авторів, характерною рисою саме природоохоронних угод є їхнє тимчасове застосування до остаточного набуття чинності [10, с. 103]. Проте це скоріше є особливістю багатьох угод у сучасному між-

народному праві, наприклад, ДЕХ, угод про асоціацію ЄС із третіми країнами тощо. Крім того, у рамках охорони природних ресурсів можуть також укладатися угоди не лише за участю суб'єктів міжнародного права, але і його учасників. Так, МСОП уклав угоду з Міжнародною радою з охорони птахів із метою сприяння укладанню Рамсарської конвенції. Ці аспекти вкотре свідчать на користь нашої думки, що з огляду на особливості джерельної бази МПРп не може вважатися суто складником МПНС, а є більш широким за об'ємами регулювання правовим комплексом.

Список використаних джерел:

1. Київець О.В. У пошуках міжнародного права: переосмислюючи джерела. Кам'янець-Подільський: Вид-во «Оіном», 2011. 480 с.
2. Угода про співробітництво в галузі рибальства та морського господарства між Урядом України та Урядом Ісламської Республіки Мавританія (2003 р.). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/478_004.
3. Угода про співробітництво з метою розвитку партнерства в галузі рибальства між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Марокко (2012 р.). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/504_011.
4. Махджуб Аз-Зувайри. Россия и Иран: нефть в обмен на товары. URL: <http://inosmi.ru/politic/20170830/240147271.html>.
5. Чичварин В.А. Охрана природы и международные отношения. М., Международные отношения, 1970. С. 66.
6. Конвенція про збереження морських живих ресурсів Антарктики (1980 р.). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_045/conv.
7. Convention for the protection of the natural resources and environment of the South Pacific Region (1986). URL: <http://www2.ecolex.org/server2neu.php/libcat/docs/TRE/Full/En/TRE-000892.txt>.
8. Конвенція про заборону військового або будь-якого ворожого використання засобів впливу на природне середовище (1978 р.). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_258.
9. Kiss A., Shelton D. International environmental law. Nairobi, 2004. P. 44–45.
10. Fitzmaurice M.A. International protection of the environment. P. 103–104.

УДК 351.74

ТКАЧЕНКО Р.О.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ

Стаття присвячена аналізу міжнародного досвіду громадського контролю за діяльністю органів поліції. Врахований найбільш вдалий міжнародний досвід застосування громадського контролю у правоохоронних органах, наведені приклади діяльності із зазначеної проблематики органів влади, правоохоронних органів тих країн, що визнані світовими лідерами розвитку демократії та взаємодії влади з громадськістю. Виявлено, що в нашій країні відсутній механізм громадського контролю за діяльністю органів Національної поліції. В законодавстві прописана можливість його здійснення, але не передбачені процедура та механізм.

Ключові слова: громадський контроль, міжнародний контроль, громадський контроль органів поліції, правоохоронні органи, адміністративні послуги, сервісні послуги.